

Természetes erdők előfordulásának termőhelyi feltételeiről

EU-hoz csatlakozásunk szándéka szükségessé teszi a földterületek hasznosításának újragondolását. Felszabaduló mezőgazdasági területek nagyszabású erdőtelepítéseket is lehetővé tesznek. Ehhez rendelkezünk megfelelő fafajválasztékkal és erdőtelepítési tapasztalattal is, a kivitelezés tehát jobbra pénz-kérdésnek tűnik. Azt azonban el kell döntenünk, hogy a programhoz őshonos fafajokat vagy esetleg honosítottakat ültethetünk. A kérdés eldöntésében a legfontosabb azt tisztázni, melyek azok a termőhelyi feltételek, ahol természetes fafajokkal dolgozhatunk, és melyek alkalmatlanok erre. Erről a kérdéstről kívánok rövid összefoglalást adni, támaszkodva a *Járó Zoltán* kidolgozta erdészeti termőhelyosztályozás alapelveire, valamint a több évtizedes ilencélű kutatómunka eredményeire.

A természetes erdők megjelenésére alkalmasságot a *Stefanovits-Fülöp-Füleky* munkájában említett talaj főtípusok sorrendjében tárgyaljuk, és ezeket egészítjük ki szükség szerint klimatikus és hidrológiai jellemzőkkel.

A *váztalajok* közül a *futóhomok* váztalajoknak igen gyenge a víztartó képessége, a vizet gyorsan a mélyebb talajrétegekbe vezetik. Az erdős-sztyepp klímaövezetben itt csak a homokpusztagyeppek képesek megélni, a természetes erdők vízigénye nem elégül ki itt, különösen akkor nem, ha a homok még erősen meszes is. Ez a megítélés akkor sem változik, ha a talajvíz közel van a felszínhez.

Valamivel jobb a helyzet a cseres-kocsánytalan tölgyes és gyertyános tölgyes klímaövezetben, itt pionírként már az erdeifenyő és a nyír is megjelenhet, főleg, ha a homok savanyú.

Jobb adottságok vannak a *humuszos homok váztalaj*típuson, de csak akkor, ha a korábbi talajfejlődés eredményeként képződött humuszrétegeket találunk eltemetett alakban és a közbülső futóhomokréteg vastagsága nem több 80 cm-nél. Itt már borókás-nyárasokra, közeli talajvíz esetén gyöngyvirágos tölgyesekre is számíthatunk.

A *földes-kopár váztalaj* eróziótól talajától megfosztott, zömmel löszdombokon jelenik meg, szárazsága és magas mésztartalma miatt alkalmatlan természetes erdők megjelenésére, fafajainak ültetésére.

A *sziklás-köves váztalajokon* természetes erdők akkor lehetségesek, ha legalább a cseres-tölgyes klímaövezetben vannak és a kőzet is jobbra savanyú kémhatású. Erdős-sztyepp klímában és

dolomitkavics esetén igényesebb vegetáció – ilyen az erdő is – alig él meg, főleg a déli oldalakon.

Bükkös klímaövezetében a talajjal szemben igénytelen, ám a klímával szemben annál igényesebb bükk is megél jellegzetes sziklafolyáson, szurdokokban, ahol klímaigényét kielégítheti.

A *közvetbátású talajok* és a *barna erdőtalajok* kialakulásának egyik feltétele az erdő jelenléte, ezek tehát természetes erdők eltartására alkalmasak, növekedésük a klímaövezettől, talajuk fizikai féleségétől és termőrétegük mélységétől függ. Ez szabja meg a faji összetételt is.

A *csernozjom* talajok nem alkalmasak természetes erdőnek, még a kilúgozott csernozjom sem. Száraz klímaviszonyokhoz kötött az előfordulásuk, erősen meszesek, ezért sok feltételezéssel ellentétben a tatárjuharos-tölgyeseknek sem alkalmas adottságot jeleznek. Utóbbiak előfordulási helyén a barna er-

dőtájak valamelyik típusát találjuk (pl. a kerecsendi-erdőben), ezért vitatható, hogy az alföldi löszhátak csernozjomján ez lett volna a zonális erdőátársulás.

A *réti talajok* kialakulásának feltétele a réti növényzet, másrészt az ezt előhívó magas talajvízállás. Többnyire felszínig nedves, de legalább állandó talajvízhatás alatt álló helyeken lehet ezzel számolnunk. Természetes úton erdők is megjelenhetnek rajta, ez akkor lehetséges, ha a felszíni talajrétegekben az erdő fájának elegendő levegőözönség áll rendelkezésre, tehát állandó talajvízhatással (vízszintje tavasszal, maximális állásakor 80–150 cm között van) számolhatunk. További kizáró ok, ha a talajvíz pangó jellegű, vagy ha a talajban erdőt eleve kizáró sós adottságok vannak. Ezért a szoloncsákos és szolonyeces réti talajokat ebből a körből eleve kizárhatjuk.

A *szikkes talajok* egyik típusa sem alkalmas természetes erdőnek, mesterseges erdősítésük is igen nehéz feladat. A talaj magas szódataralma növényi mérge, ráadásul a talaj szélsőséges fizikai tulajdonságai sem engedik a természetes erdők megjelenését.

Természetes erdők számára alkalmatlan termőhelytípusok

Klíma	Hidrológia	Talajtípus	Fizikai féleség	Termőhelyréteg-mélység	Megjegyzés
E–Sz	VFLEN IDŐSZ ÁLLV	Futóhomok váztalaj	HOM	ISE	
Cs–t	VFLEN	Futóhomok váztalaj	HO	ISE	
E–Sz Cs–T	VFLEN	Humuszos homok	HO	ISE	Nincs talajkombináció
E–Sz	VFLEN	Földes kopár	HOVÁ,VÁ	ISE	
E–Sz Cs–T	VFLEN	Sziklás-köves váztalaj	TÖ	ISE	VFLEN
E–Sz Cs–T	VFLEN	Kavicsos váztalaj	TÖ	ISE	
E–Sz	FVLEN	Csernozjom minden típusa	VÁ (HO)	SE, KMÉ	
E–Sz Cs–T	Vízzel borított	Réti talaj	AG, VÁ, HO	ISE	
E–Sz Cs–T	Felszínig nedves	Réti talaj	AG, VÁ, HO	ISE	
E–Sz	Vízzel borított felszínig nedves ÁLLV	Szolonyces szoloncsákos réti talaj	VÁ, AG	ISE	
E–Sz	Minden fokozat	Minden szikes talaj	Mindegyik fokozat		
E–Sz	Felszínig nedves	Réti öntéstalaj	AG, VÁ, HO	ISE	
E–Sz	VFLEN	Nyers öntéstalaj	TÖ, HO	ISE	

Rövidítések magyarázata: VFLEN = többetvízhatástól független, IDŐSZ = időszakos vízhatás, ÁLLV = állandó vízhatás, AG = agyag, VÁ = vályog, HO = homok, TÖ = törmelék, ISE = igen sekély, SE = sekély, KMÉ = közepes mélységű

Hozzá kell tennem: a szikes területek természetes erdőjeként ismert újszentmargitai reliktumerdő alatt *Tólb Béla* és *Tallós Pál* szerint réti erdőtalajt találunk, és valószínűsíthetjük, hogy ilyen lehet a másik sziki erdőtömb, az óhathi erdő alatt is, vagyis ezek nem tipikus szikes talajtípuson vannak. Igaz, mindkét erdőt szikes talajok fogják közre, de ettől még nem nevezhetjük sziki erdőknek őket.

A *lápatalajok* szerves növényi maradványokból alakultak ki, állandóan magas vízállás jelenlétében. Az erdők természetes megjelenését a vízzel borítottság, ill. vízzel telítettség állapota szabja meg. Vízzel borított állapot esetén is találunk természetes erdőt, ezek kialakulását azonban még vizsgálnunk kell, eddigi ismereteink kevésnek tűnnek ahhoz, hogy ennek alapján az ott talált fajokkal erdősítéseket végezzünk.

Az *öntés- és bordaléktalajok* általában alkalmasak természetes erdők megjelenésére. Kivétel a lefolyástalan mélyedések pangóvízzel borított termőhelye, továbbá az, ha gyenge víztartó képességű hordalék (kavics, homok) a magasra halmozódás miatt a kiöntések során már sem felülről, sem alulról nem kaphat elég vizet. Ilyenkor az alföldi térségek

kis csapadékmennyisége kevés a természetes erdők eltartására.

A *rétek és bordalékok erdőtalajai* réti és öntéstalajokon természetes erdők hatására fejlődnek ki, a természetes erdők fajokainak eltartására alkalmasak.

Az elmondottakat táblázatban is összefoglaltam.

Azt kívántam röviden összefoglalni, hol lehet természetes erdők előfordulására számítani, vagyis milyen termőhelyi

körülmények között lehet megkívánni a természetes erdők fajokainak használatát mesterséges erdősítések esetén. Ha a felsoroltaktól eltérő termőhelyeken kell erdősíteniünk, csak honosított, az adott termőhelyhez igazodó igényű fajokkal tudunk dolgozni, vagy le kell mondanunk erdősítési szándékunkról. Ennek a gondolatnak megszívlelését a sok felesleges vita elkerülése érdekében kell hangsúlyoznom.

